

Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea

Päätelmät Suomen seitsemännestä määräaikaisraportista

1. Komitea käsitteli Suomen seitsemännen määräaikaisraportin (E/C.12/FIN/7) viidennessä, seitsemännessä ja kahdeksannessa kokouksessaan (ks. E/C.12/2021/SR. 5, 7 ja 8), jotka pidettiin 17.-19. helmikuuta 2021 ensimmäistä kertaa virtuaalisesti covid-19 -pandemian vuoksi, ja antoi nämä päätelmät 27:nnessä kokouksessaan 5. maaliskuuta 2021.

A. Johdanto

2. Komitea pitää tervetulleena, että sopimusvaltio antoi seitsemännen määräaikaisraportin noudattaen yksinkertaistettua raportointimenettelyä, vastaamalla ennen raportointia annettuun kysymysluetteloon (E/C.12/FIN/QPR/7). Komitea arvostaa sitä, että sopimusvaltio hyväksyi tämän menettelyn, joka helpottaa tarkastelun kohdentamista. Komitea arvostaa myös sitä avointa ja rakentavaa vuoropuhelua, jonka se kävi sopimusvaltion eri ministeriöitä edustaneen valtuuskunnan kanssa.

B. Myönteiset näkökohdat

3. Komitea pitää tervetulleina niitä lainsäädännöllisiä, institutionaalisia ja poliittisia toimia, jotka sopimusvaltio on toteuttanut varmistaakseen taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien suojelun korkean tason. Näitä toimia ovat esimerkiksi oppivelvollisuuden laajentaminen 18 ikävuoteen tai toisen asteen tutkinnon suorittamiseen, kaikkien aikojen ensimmäisen lapsistrategian hyväksyminen sekä näissä päätelmissä mainitut toimet.

C. Pääasialliset huolenaiheet ja suositukset

Yleissopimuksen soveltaminen Suomessa

4. Komitea panee merkille, että yleissopimuksen määräyksiin vedotaan tuomioistuimissa harvoin, huolimatta sen asemasta perustuslaillisena normina sopimusvaltion kansallisessa oikeusjärjestyksessä (2 artiklan 1 kappale).

5. Komitea panee merkille sopimusvaltion selostuksen siitä, että yleissopimus ja sillä turvatut oikeudet kuvastuvat niissä kansallisissa säädöksissä ja määräyksissä, joihin kansalliset tuomioistuimet herkimmin vetoavat, ja suosittelee, että lakimieskunnan keskuudessa edistetään tietoisuutta yleissopimuksesta, koska kansallista lakia olisi mahdollisimman pitkälle tulkittava tavalla, joka on sopusoinnussa yleissopimuksen mukaisten oikeuksien ja velvoitteiden kanssa. Siksi komitea suosittelee, että sopimusvaltio

a) tehostaa tuomareille, lakimiehille ja virkamiehille annettavaa koulutusta yleissopimuksesta sekä sillä turvattujen oikeuksien kuulumisesta tuomioistuinten toimivaltaan;

b) lisää yleistä tietoisuutta taloudellisista, sosiaalisista ja sivistyksellisistä oikeuksista sekä valinnaisen pöytäkirjan mukaisesta valitusmenettelystä;

* Komitea hyväksyi päätelmät 69. istunnossaan (15. helmikuuta – 5. maaliskuuta 2021).

c) arvioi paitsi lainsäädäntöehdotusten myös politiikanteon yhteydessä vaikutuksia yleissopimuksella turvattuihin oikeuksiin, kuten miesten ja naisten yhtäläisiin oikeuksiin.

Yritystoiminta ja ihmisoikeudet

6. Komitea arvostaa sopimusvaltion johtajuutta yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevan agendan edistämässä alueellisilla ja kansainvälisillä foorumeilla. Komitea on kuitenkin huolestunut siitä, että sopimusvaltion kansallisella YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden toimeenpanosuunnitelmalla on ollut vain vähäisiä vaikutuksia ja ettei sopimusvaltion lainsäädännöllä ole asetettu yrityksille oikeudellisia velvoitteita noudattaa ihmisoikeuksia koskevaa huolellisuusperiaatetta. Tältä osin komitea on huolestunut tiedoista, joiden mukaan sopimusvaltiossa kotipaikkaansa pitävä UPM ei ole arvioinut perusteellisesti ulkomailla toteuttamansa hankkeen ihmisoikeusvaikutuksia (2 artiklan 1 kappale).

7. **Komitea suosittelee, että sopimusvaltio ottaa käyttöön ihmisoikeuksia koskevan huolellisuusperiaatteen puitesääntelyn, joka tekee sopimusvaltiossa kotipaikkaansa pitävälle tai sen lainkäyttövaltaan kuuluville yrityksille pakolliseksi tunnistaa ja estää ihmisoikeusloukkaukset ja puuttua niihin toiminnassaan, myös ulkomailla. Tällaiset yritykset olisi saatettava vastuuseen mahdollisista loukkauksista. Uhreilla, myös muilla kuin sopimusvaltion kansalaisilla, olisi oltava mahdollisuus käyttää tehokkaita oikeussuojakeinoja sopimusvaltiossa. Lisäksi komitea vaatii sopimusvaltiota tutkimaan tietoonsa tulevat ilmoitukset suomalaisten yritysten tekemistä ihmisoikeusloukkauksista. Komitea kehottaa sopimusvaltiota perehtymään komitean yleiskommenttiin nro 24 (2017) yleissopimukseen perustuvista valtion velvoitteista yritystoiminnassa.**

Mahdollisuus saada covid-19-rokotuksia ja -lääkkeitä

8. Komitea panee merkille sopimusvaltion aikomuksen käyttää omia meneillään olevia tutkimus- ja kehittämishankkeitaan tukeakseen covid-19-rokotteiden saatavuutta ja mahdollisuutta saada niitä kaikkialla maailmassa. Komitea pitää kuitenkin valitettavana, ettei sopimusvaltio vuoropuhelun aikana ilmoittanut, että se tulisi osaltaan toimimaan aktiivisesti alueellisissa ja kansainvälisissä järjestöissä, joiden jäsen se on, edistääkseen mahdollisuutta saada covid-19-rokotteita ja -lääkkeitä maailmanlaajuisesti, oikeudenmukaisesti ja kohtuulliseen hintaan (2 artiklan 1 kappale, 12 artikla, 15 artikla).

9. **Komitea suosittelee, että sopimusvaltio pyrkii kaikin keinoin käyttämään vaikutusvaltaansa alueellisissa ja kansainvälisissä järjestöissä, joiden jäsen se on, edistääkseen mahdollisuutta saada covid-19-rokotteita ja -lääkkeitä maailmanlaajuisesti, oikeudenmukaisesti ja kohtuulliseen hintaan, myös käyttämällä mahdollisuuttaan tukea Maailman kauppajärjestössä (WTO) tehtäviä esityksiä, joiden mukaan olisi otettava käyttöön väliaikainen luopuminen joistakin rokotteisiin liittyvistä teollisoikeuksista ainakin pandemian keston ajaksi. Komitea kiinnittää sopimusvaltion huomiota lausuntoonsa (2020) maailmanlaajuisesta ja oikeudenmukaisesta mahdollisuudesta saada koronavirustaudin (covid-19) vastaisia rokotteita (E/C.12/2020/2), samoin kuin tiedettä ja taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleiskommenttinsa nro 25 (2020) 82 kohtaan ja oikeutta korkeimpaan saavutettavissa olevaan terveyden tasoon koskevan yleiskommenttinsa nro 14 (2000) 39 kohtaan.**

Virallinen kehitysapu

10. Komitea pitää valitettavana sopimusvaltion hidasta edistymistä kohti kansainvälisesti sovittua virallisen kehitysavun tavoitetta (2 artiklan 1 kappale).

11. **Komitea suosittelee, että sopimusvaltio tehostaa pyrkimyksiään saavuttaa kansainvälisesti sovittu virallisen kehitysavun tavoite, joka on 0,7 prosenttia bruttokansantulosta. Komitea suosittelee myös, että sopimusvaltio varmistaa, että sen osuus vihreän ilmastorahaston rahoituksesta ylittää virallisen kehitysavun nykyisen tason eikä vähennä kehitysapua muilta aloilta.**

Tiedonkeruu

12. Komitea panee arvostaen merkille, että taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien nauttiminen on sopimusvaltiossa yleisesti ottaen korkealla tasolla. Komitea on kuitenkin huolestunut siitä, että jotkin väestönosat ovat syrjäytyneitä ja vähäosaisia yleissopimuksella turvattujen oikeuksien käytön suhteen, kuten näissä päätelmissä todetaan, ja että eriteltyjen tilastotietojen puuttumisen vuoksi on vaikea arvioida luotettavasti eriarvoisuuden ja syrjinnän laajuutta ja saada tietoja käytettäväksi tätä asiaa koskevia toimintaperiaatteita muodostettaessa (2 artiklan 2 kappale).

13. **Komitea suosittelee, että sopimusvaltio parantaa tiedonkeruujärjestelmäänsä, jotta se tuottaisi luotettavia, kiellettyjen syrjintäperusteiden mukaan eriteltyjä tietoja ja jotta pystyttäisiin tunnistamaan ne ryhmät, jotka ovat muita heikommassa asemassa käyttäessään taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksiaan. Tältä osin komitea suosittelee myös, että sopimusvaltio a) soveltaa osallistavaa lähestymistapaa ja asianmukaisia menetelmiä kerätäksään tietoja vaikeasti laskettavista, syrjäytyneistä väestöryhmistä ja niistä ihmisistä, jotka voivat jäädä perinteisten kotitalouksiin kohdistuvien tutkimusten ulkopuolelle; ja b) käyttää itsemäärättyjen periaatteiden pohjalta sijaismuuttujia kiertääksään lailla säädetyn kiellon, jonka mukaan tietoja ei saa kerätä etnisyyden perusteella. Komitea kehottaa sopimusvaltiota perehtymään Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimiston (OHCHR) julkaisuun ihmisoikeusperustaisesta lähestymistavasta tietoihin.**

Yhdenvertaisuus

14. Komitea panee huolestuneena merkille tiedot sellaisten ryhmien kuin saamelaiden tai maahanmuuttajataustaisten jatkuvasta syrjinnästä, joka väistämättä vaikeuttaa oikeuksien yhdenvertaista käyttämistä muun muassa työelämän, asumisen ja koulutuksen alalla. Komiteaa huolestuttavat myös tiedot näiden ryhmien näkymättömyydestä sopimusvaltion yhteiskunnassa (2 artiklan 2 kappale).

15. **Komitea suosittelee, että sopimusvaltio uudistaessaan yhdenvertaisuuslakia ja muuta syrjintään liittyvää lainsäädäntöään a) laajentaa lainsäädäntönsä soveltamisalan käsittämään yksilöiden harjoittaman syrjinnän ja b) tehostaa syrjinnän vastaista institutionaalista kehystä. Komitea suosittelee lisäksi, että sopimusvaltio panee rasmin ja syrjinnän vastaisen toimintaohjelman ja muut aiheeseen liittyvät toimintaperiaatteet täytäntöön osallistavasti, kiinnittäen erityistä huomiota syrjintään taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien käyttämisessä sekä etniseen enemmistöön kuulumattomien ryhmien näkyvyyden lisäämiseen edistääksään nykyistä suurempaa kunnioitusta kulttuurista moninaisuutta kohtaan sopimusvaltiossa. Komitea kiinnittää sopimusvaltion huomiota yleiskommenttiin nro 20 (2009) yhdenvertaisuudesta taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien nauttimisessa.**

Vammaisten henkilöiden oikeudet

16. Komitea panee huolestuneena merkille ne lisävaikeudet, kuten palvelujen saannin estymisen ja eristyneisyyden, joita vammaisille henkilöille aiheutuu toimista covid-19-viruksen leviämisen hillitsemiseksi (2 artiklan 2 kappale).

17. **Komitea panee merkille sopimusvaltion toteamuksen, jonka mukaan toimet covid-19 -viruksen torjumiseksi soveltuvat myös vammaisiin henkilöihin, mutta kiinnittää sopimusvaltion huomiota siihen, että vammaisuuden vuoksi nämä toimet vaikuttavat vammaisiin henkilöihin eri tavalla kuin muihin. Siksi komitea vaatii sopimusvaltiota kuulemaan vammaisten henkilöiden järjestöjä ja edustajia suunnitellakseen ennalta ehkäisevät toimet mahdollisimman tarkoituksenmukaisiksi.**

Miesten ja naisten yhtäläiset oikeudet

18. Komitea on huolestunut työmarkkinoiden ja koulutusvalintojen eriytymisestä sukupuolen mukaan. Komitea panee merkille, että perheen hoivavastuun kantajat kuuluvat sopimusvaltion sosiaaliturvajärjestelmään, mutta on huolestunut siitä, että naiset kantavat

edelleen päävastuun palkattomasta hoivatyöstä perheessä ja että miehet käyttävät edelleen vain vähän vanhempainvapaita (3 artikla).

19. **Komitea suosittelee, että sopimusvaltio myöntää asianmukaiset resurssit, jotta voidaan panna täytäntöön ne suositukset, jotka annettiin tutkimushankkeessa *Purkutalkoot: Nuorten koulutusvalintojen taustat ja keinot koulutus- ja ammattialojen sukupuolisegregaation lieventämiseksi (2017–2019)*. Komitea suosittelee myös, että sopimusvaltio paitsi toteuttaa ”segregaation strategisen lieventämisen” hankkeen ja muut samapalkkaisuusohjelmassa 2020–2023 suunnitellut hankkeet myös**

a) ryhtyy väliaikaisiin erityistoimiin lisätäkseen aliedustetun sukupuolen edustusta niillä koulutus- ja ammattialoilla, joilla jompikumpi sukupuoli on aliedustettuna;

b) toteuttaa tiedotuskampanjoita, joissa kyseenalaistetaan stereotyyppiset sukupuolirooliodotukset;

c) ryhtyy toimiin, joilla helpotetaan perheen hoivavastuun kantajien paluuta työhön, erityisesti, jos he ovat työttömiä;

d) vahvistaa raskaana olevien työntekijöiden oikeusturvaa syrjintää ja epäoikeudenmukaista irtisanomista vastaan;

e) arvioi vanhempainvapaajärjestelmää uudelleen ja harkitsee siirtymättömän vanhempainvapaan käyttöönottoa kummallekin vanhemmalle tarkoituksena kannustaa miehiä ottamaan hoivavastuuta; ja

f) lieventää hoivavastuusta johtuvien työuran keskeytysten vaikutusta vanhempien naisten eläke-etuuksiin.

Sukupuolten palkkaero

20. Komitea on huolestunut siitä, että sukupuolten palkkaero sopimusvaltiossa kaventuu hitaasti. Lisäksi komitea panee merkille, että vaikka samapalkkaisuusohjelma on saatu valmiiksi, ohjelman täysimittainen toteuttaminen ilman velvoittavia toimenpiteitä ei merkittävästi nopeuta sukupuolten palkkaeron kaventumista (3 ja 7 artikla).

21. **Komitea suosittelee, että sopimusvaltio asettaa määräaikaiset tavoitteet sukupuolten palkkaeron poistamiselle. Komitea suosittelee myös, että sopimusvaltio**

a) ottaa käyttöön institutionaalisen mekanismin samapalkkaisuuden edistämistä ja sen edistymisen seuraamista varten;

b) säätää lainsäädäntöä palkkauksen avoimuudesta helpottaakseen epätasa-arvoisen palkkauksen kyseenalaistamista;

c) tekee selvityksiä organisaatioiden, yritysten ja ammattikuntien palkkatasoista tunnistaakseen alipalkatut tehtävät ja arvioidakseen sovellettavat palkkatasot uudelleen; ja

d) puuttuu muihin sukupuolten palkkaeron juurisyihin, kuten naisten yliedustukseen määräaikaisissa työsuhhteissa.

22. Tältä osin komitea kehottaa sopimusvaltiota perehtymään oikeutta oikeudenmukaisiin ja suotuisiin työoloihin koskevan yleiskommentin nro 23 (2016) 11–17 kappaleeseen.

Työttömyys

23. Vaikka komitea pitää tervetulleina sen kaltaisia toimia kuin nuorisotakuuohjelma ja oppisopimusmallin parantaminen sekä muita nuorisolain mukaisesti toteutettuja toimia, komitea on huolestunut siitä, että nuorilla on vaikeuksia saada vakituista ja kunnollista työtä. Lisäksi komitea on huolestunut siitä, että covid-19 -kriisin vuoksi työpaikkoja on hävinnyt erityisesti niiltä ihmisryhmiltä, jotka ovat perinteisestikin kärsineet työttömyydestä, kuten nuorilta, vammaisilta henkilöiltä, yli 50-vuotiailta ja maahanmuuttajataustaisilta naisilta (6 artikla).

24. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio vahvistaa erikoistuneita palvelujaan, kuten työvoiman palvelukeskuksia, avustukseen ja tukeakseen työnhakijoita, jotta he pystyisivät tunnistamaan ja löytämään vapaita työpaikkoja, etenkin covid-19 -kriisin vähennettyä työllistymismahdollisuuksia. Komitea suosittelee myös, että sopimusvaltio seuraa covid-19 -pandemian vuoksi tehtyjen työlainsäädännön väliaikaisten muutosten täytäntöönpanoa estääkseen työnantaja käyttämästä niitä väärin ja varmistaakseen, että lomautetut työntekijät otetaan tosiasiallisesti takaisin työhön heti, kun olosuhteet sen sallivat.

Työolot

25. Komitea panee huolestuneena merkille tiedot, joiden mukaan työehtosopimusten vähimmäispalkkamääräyksiä ei aina noudateta varsinkaan vierastyöläisten osalta. Komitea on huolestunut myös siitä, ettei maatalousalan kausityöntekijöiden, kuten metsämarjanpimijöiden, työhön liittyviä oikeuksia ole turvattu lailla riittävästi. Koska nämä työntekijät työskentelevät usein ilman sopimusta, he ovat alttiita hyväksikäytölle (7 artikla).

26. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio tutkii ilmoitukset työehtosopimusten palkkamääräysten rikkomisista ja lisää työsuojelutarkastuksia niillä elinkeinoelämän aloilla, joilla näitä rikkomisia voi todennäköisesti tapahtua. Komitea suosittelee myös, että sopimusvaltio parantaa näiden alojen ilmoitusjärjestelmiä tehdäkseen niistä helposti saavutettavia, auttaakseen rikkomusten uhreja saamaan hyvitystä ja varmistaakseen, että määräyksiä rikkoneille – ulkomailla sijaitsevillekin – työnantajille määrätään seuraamukset. Lisäksi komitea suosittelee, että sopimusvaltio ulottaa työ- ja sosiaaliturvalainsäädäntönsä koskemaan myös kausityöntekijöitä, myös maatalousalalla työskenteleviä, ja varmistaa siten muun muassa, että he saavat oikeudenmukaisen, työolojaan vastaavan palkan. Tältä osin komitea kehottaa sopimusvaltiota perehtymään oikeutta oikeudenmukaisiin ja suotuisiin työoloihin koskevan yleiskommentin nro 23 (2016) 47 kohtaan.

Oikeus sosiaaliturvaan

27. Komitea panee merkille sopimusvaltion antamat tiedot, joiden mukaan useiden sosiaaliturvaetuuksien tasoa on nostettu, mutta on huolestunut siitä, että vuosien 2015–2019 hallituskauden aikaiset etuuksien leikkaukset ja kansaneläkeindeksin jäädytys tekivät näistä etuuksista riittämättömiä ja vaikuttivat suhteettomasti jo ennestään muita heikommassa asemassa oleviin ryhmiin (9 artikla).

28. Komitea vaatii sopimusvaltiota sisällyttämään sosiaalihuoltolain uudistukseen takeet, joilla varmistetaan, että sosiaalietuudet pysyvät riittävinä ja että harkittaessa leikkauksia muun muassa julkisen talouden säästötoimien yhteydessä

a) leikkaukset ovat väliaikaisia ja koskevat ainoastaan kriisiaikaa;

b) leikkaukset ovat sikäli välttämättömiä ja oikeasuhteisia, että muiden toimintaperiaatteiden noudattaminen tai toimenpiteistä pidäytyminen olisi haitallisempaa taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien kannalta;

c) leikkaukset eivät vaikuta suhteettomasti muita heikommassa asemassa oleviin ja syrjäytyneisiin ryhmiin;

d) leikkauksiin liitetään muita toimia, kuten sosiaalisia tulonsiirtoja, joilla lievennetään kriisiaikoina syntyvää eriarvoisuutta; ja

e) leikkauksissa säilytetään etuuden ydinosa, joka mahdollistaa edunsaajille riittävän elintason. Komitea kehottaa sopimusvaltiota perehtymään yleiskommenttiin nro 19 (2007) oikeudesta sosiaaliturvaan sekä julkisen talouden säästötoimia koskevaan komitean puheenjohtajan kirjjeeseen (2012) (E/2013/22-E/C.12/2012/3, annex VI (B)).

Vammaisten henkilöiden työhön ja eläkkeeseen liittyvät oikeudet

29. Komitea on huolestunut siitä, että vammaiset henkilöt ovat työmarkkinoilla muita heikommassa asemassa. Komitea on huolestunut myös nykyisistä työtoimintajärjestelyistä, koska työtoimintaan osallistuvilla vammaisilla henkilöillä ei ole oikeutta palkkaan eikä

lomiin eikä toiminnasta kerry heille vanhuuseläkettä. Lisäksi komitea panee huolestuneena merkille, ettei työkyvyttömyyseläkkeen määrässä eikä eläkkeen saannin edellytyksissä oteta riittävästi huomioon vammaisuudesta johtuvia menoja (6, 7 ja 9 artikla).

30. **Komitea suosittelee, että sopimusvaltio varmistaa, että vammaiset työntekijät voivat nauttia oikeutta oikeudenmukaisiin ja suotuisiin työoloihin yhdenvertaisesti muiden kanssa. Tältä osin komitea suosittelee, että sopimusvaltio lopettaa vammaisten työntekijöiden sijoittamisen erillisiin suojatyöpaikkoihin, muuttaa tätä asiaa koskevia säännöksiään ja varmistaa, että vammaisille henkilöille**

a) taataan työpaikalla kohtuulliset mukautukset;

b) maksetaan tekemästään työstä oikeudenmukaista palkkaa, joka mahdollistaa heille perheineen kunnollisen toimeentulon; ja

c) maksetaan samasta työstä samaa palkkaa kuin muille, syrjimättä heitä palkkauksessa siksi, että heidän työkykynsä katsotaan muuta heikommaksi.

31. **Lisäksi komitea suosittelee, että kun sopimusvaltio pyrkii poistamaan köyhyysloukut, se varmistaa, että eläke-etuudet kattavat määrältään asianmukaisesti sekä tulojen korvaamisen että vammaisuudesta johtuvat menot. Komitea suosittelee myös, että sopimusvaltio omaksuu sellaisen ”vammaisuuden” määritelmän, jollainen mahdollistaa nykyistä paremmin tietojen keräämisen vammaisten henkilöiden tilanteesta.**

Lasten ja perheen suojelu

32. Komitea on huolestunut tiedoista, joiden mukaan lapsia sijoitetaan aiempaa useammin sijaishuoltoon eikä paperittomien siirtolaisten lapsia ja ilman huoltajaa maahan saapuneita lapsia auteta riittävästi (10 artikla).

33. **Komitea suosittelee, että sopimusvaltio pyrkii ensisijaisesti pitämään lapset huollettavana omassa perheessään tai palauttamaan heidät sinne sekä varmistamaan perheille mahdollisuuden saada erityyppistä tukea lasten huoltamiseen. Tältä osin komitea suosittelee, että sopimusvaltio lisää ennalta ehkäisevien sosiaalihuoltopalvelujen valmiuksia, puuttuu havaittuun pulaan pätevistä henkilöstöstä ja varmistaa, että luvattomien maahanmuuttajien lapset ja ilman huoltajaa maahan saapuneet lapset saavat tosiasiallisesti sosiaalihuoltopalveluja.**

Vanhusten oikeudet

34. Komitea on huolestunut myös siitä, ettei vanhuksille ole tarjolla riittävästi kohtuuhintaista palveluasumista (10 artikla).

35. **Komitea suosittelee, että sopimusvaltio**

a) takaa lainsäädännössään vanhusten oikeudet sekä itsenäiseen asumiseen että kohtuuhintaiseen ja hyvälaatuiseen hoivaan, palveluasuminen mukaan lukien, sekä itsemääräämisoikeuden;

b) jatkaa ja seuraa näiden oikeuksien toteutumista uudistaessaan sosiaalipalveluja;

c) lisää kohtuuhintaisen palveluasumisen kokonaistarjontaa ja varmistaa siihen riittävän ja pätevän henkilöstön.

Köyhyys

36. Komitea panee merkille sopimusvaltion toteuttamat toimet, joilla lievennetään covid-19 -pandemian vaikutuksia väestöön, mutta on huolestunut siitä, että tehdyt sosiaaliturvaetuuksien leikkaukset ja covid-19 -kriisi ovat altistaneet aiempaa useammat kotitaloudet, etenkin lapsiperheet, köyhyydelle tai syrjäytymiselle ja että vuosien 2015–2019 hallituskauden aikaiset julkisen talouden säästötoimet vaikuttivat tulojen uudelleenjakoon sopimusvaltiossa (11 ja 10 artikla).

37. **Komitea suosittelee, että sopimusvaltio seuraa, miten sosiaali- ja terveystalouden uudistukset ja lapsiperheiden palvelujen parantamiseksi ja heidän toimeentulonsa turvaamiseksi toteutettavat ohjelmat vaikuttavat köyhyyden ja eriarvoisuuden vähenemiseen.**

Asunnottomuus

38. Komitea toteaa, että sopimusvaltion vuosina 2018 ja 2019 toteuttamat ohjelmat ovat vähentäneet pitkäaikaisasunnottomuutta lähes 50 prosenttia. Samalla komitea panee kuitenkin huolestuneena merkille, ettei tiettyjen ryhmien, kuten vankilasta vapautuneiden, asunnottomuuden ehkäisemiseen ole kohdennettu riittäviä toimia (11 artikla).

39. **Komitea suosittelee, että asunnottomille pyritään ensisijaisesti löytämään pysyviä ratkaisuja. Komitea suosittelee myös, että sopimusvaltio ehkäisee asunnottomuutta muun muassa**

a) lisäämällä hätämajoituskapasiteettia, myös yksinomaan naisille tarkoitettuja paikkoja, sekä kohtuuhintaisten asuntojen saatavuutta koko maassa ja

b) tarjoamalla sosiaalista tukea ja varmistamalla, etteivät asunnon- ja vuokravälitystoimistot syrji käytännössään tiettyjä ryhmiä, kuten maksuhäiriömerkintöjä saaneita tai vailla aiempaa luottohistoriaa olevia, vankilasta vapautuneita ja yhteiskuntapalvelua suorittaneita, lesboja, homoja, biseksuaaleja, transsukupuolisia ja intersukupuolisia henkilöitä ja maahanmuuttajia.

40. **Komitea kehottaa sopimusvaltiota perehtymään komitean yleiskommenttiin nro 4 (1991) oikeudesta asianmukaiseen asuntoon.**

Terveydenhuoltojärjestelmä

41. Komitea on huolestunut siitä, ettei perusterveydenhuollon palveluja ole riittävästi saatavilla ja saavutettavissa kaikkialla maassa. Komitea on huolestunut myös siitä, että tietyillä ryhmillä on muita suurempia vaikeuksia saada palveluja (12 artikla).

42. **Komitea panee merkille sopimusvaltion sosiaali- ja terveystalouden rakenneuudistuksen tavoitteet, joiden mukaan eriarvoisuutta terveyden ja hyvinvoinnin suhteen pyritään vähentämään ja kohtuuhintaisten sosiaali- ja terveystalouden laatua ja saatavuutta pyritään parantamaan. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio seuraa uudistuksen vaikutuksia sosiaali- ja terveystalouden saatavuuteen, yhdenvertaiseen saavutettavuuteen, kohtuuhintaisuuteen ja laatuun koko maassa. Tältä osin sopimusvaltion tulisi varmistaa, että perustana kolmannen sektorin järjestöjen aiempaa vahvemmalle roolille terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä on kaikkien oikeus terveyteen. Komitea suosittelee myös, että sopimusvaltio ottaa uudistuksessa huomioon paitsi alueelliset ominaispiirteet myös ne esteet, joita tietyt ryhmät, kuten työttömät, vanhukset ja luvattomat maahanmuuttajat, kohtaavat palvelujen saannissa. Komitea muistuttaa yleiskommentistaan nro 14 (2000), joka koskee oikeutta korkeimpaan saavutettavissa olevaan terveyden tasoon, ja suosittelee, että sopimusvaltio varmistaa kaikille, maahanmuuttajat mukaan lukien, sekä lainsäädännössä että käytännössä yhdenvertaisen mahdollisuuden saada ennalta ehkäiseviä, parantavia ja lievittäviä terveystalouden oikeudellisesta asemastaan ja luvistaan riippumatta.**

Mielenterveyshuolto

43. Komitea panee huolestuneena merkille mielenterveyden hoitovajeen sopimusvaltiossa. Vaje johtuu muun muassa palvelujen epätasaisesta maantieteellisestä jakautumisesta ja siitä, etteivät muita heikommassa asemassa olevat ryhmät saa yhdenvertaisesti asianmukaista hoitoa ja hoivaa (12 artikla).

44. **Komitea suosittelee, että mielenterveyslain ja päihdehuoltolain uudistamisen sekä vuosien 2020–2030 kansallisen mielenterveysstrategian ja muiden alaan liittyvien strategioiden täytäntöönpanon perustana pidetään oikeutta terveyteen. Siksi komitea pyytää sopimusvaltiota**

- a) parantamaan mielenterveyshuollon, etenkin avohuollon, saatavuutta alipalveluilla alueilla ja alipalveluissa paikoissa, kuten kouluissa ja vankiloissa;
- b) tehostamaan ennaltaehkäiseviä ja varhaisvaiheen palveluja;
- c) parantamaan kohtuuhintaisen mielenterveyshuollon saatavuutta.

45. Komitea suosittelee myös, että mielenterveysstrategiaan sisällytetään toimenpiteitä, jotka on kohdennettu sellaisille ryhmille kuin lapsille ja nuorille, turvapaikanhakijoille ja pakolaisille, pienituloisille kotitalouksille ja vankilasta vapautuneille ja joilla puututaan niihin esteisiin, joita he kohtaavat asianmukaisten palvelujen saannissa.

Oikeus koulutukseen

46. Komitea panee huolestuneena merkille kouluterveyskyselyn tulokset, joissa korostuu, että maahanmuuttajataustaisten, vammaisten ja sijaishuollossa olevien oppilaiden sekä lesbo-, homo-, biseksuaali-, transsukupuolisten ja intersukupuolisten oppilaiden oppimistulokset ovat muita heikommalla tasolla ja heitä kiusataan koulussa. Komitea on huolestunut myös siitä, että romanioppilaisiin suhtaudutaan koulussa edelleen syrjivästi, he keskeyttävät koulunkäynnin muita useammin ja heitä opetetaan tosiasiallisesti usein eri luokissa kuin muita, vaikka sopimusvaltio onkin omaksunut inklusion periaatteen koulutusjärjestelmässään (13 ja 14 artikla).

47. Komitea muistuttaa, että kiusaaminen ja syrjintä estävät nauttimasta oikeutta koulutukseen ja suosittelee, että sopimusvaltio sisällyttää koulujen opetussuunnitelmiin ymmärtäväisyyden ja suvaitsevuuden edistämisen sekä syrjintäkiellon ja antaa opetushenkilöstölle tarvittavaa koulutusta näistä aiheista, mukaan lukien yhdenvertaisuuslain ja naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain säännökset. Komitea suosittelee myös, että kun sopimusvaltio panee täytäntöön toimenpideohjelman kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa, se seuraa toimenpideohjelman vaikuttavuutta. Lisäksi komitea toistaa aiemman suosituksensa vaatien sopimusvaltiota varmistamaan kaikkien lasten, myös maahanmuuttajataustaisten ja romanilasten, yhdenvertaiset mahdollisuudet saada inklusiivista opetusta. Komitea suosittelee myös, että sopimusvaltio puuttuu koulunkäynnin keskeyttämisen sosioekonomisiin juurisyihin ja varmistaa, että kaikkien koulutustasojen opetusjärjestelmät vastaavat erilaisista sosiaalisista ja kulttuuritaustoista tulevien oppilaiden tarpeita.

Kielelliset oikeudet

48. Komitea panee merkille, että saamen kieltä on alettu opettaa etäopetuksena, mutta on huolestunut siitä, ettei saamen kielten opetusta ja saamenkielistä opetusta edelleenkään anneta riittävästi, varsinkaan saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Komiteaa huolestuttaa myös se, ettei saamen kieliläillä säädetty saamelaisten oikeus saada palveluja omilla kielillään aina toteudu (13–15 artikla).

49. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio tunnustaa saamen kielten opetuksen ja saamenkielisen opetuksen oikeudeksi. Tältä osin komitea suosittelee, että kun sopimusvaltio panee täytäntöön uudistettua kansalliskielistrategiaa ja kielipoliittista ohjelmaa, se parantaa saamen kielten opetuksen ja saamenkielisen opetuksen saatavuutta, saavutettavuutta ja laatua a) osoittamalla nykyistä enemmän resursseja opetusmateriaalin kehittämiseen, b) kouluttamalla lisää saamen kieltä taitavia opettajia, ja c) laajentamalla nykyisten, myös etäopetuksena toteutettavien, saamen kielten kurssien saavutettavuutta saamelaisalueen ulkopuolella. Lisäksi komitea suosittelee, että sopimusvaltio varmistaa, että sosiaali- ja terveysalan toimijat, myös yksityiset ja saamelaisalueen ulkopuoliset toimijat, noudattavat saamen kielilakiin perustuvaa velvoitetta taata palvelujen tarjoaminen saamen kielillä.

Saamelaisten kulttuuriset oikeudet

50. Komitea on huolestunut siitä, että lainsäädännön muutokset, infrastruktuurihankkeet ja tunkeutuminen saamelaisten maille ovat heikentäneet saamelaisten oikeuksia ylläpitää

elämäntapaansa ja perinteisiä elinkeinojaan, kuten poronhoitoa ja kalastusta. Komitea on huolestunut myös siitä, ettei ole olemassa oikeudellista velvoitetta kuulla saamelaisia heidän vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksensa hankkimiseksi asioissa, jotka vaikuttavat heidän maihinsa ja luonnonvaroihinsa. Lisäksi komitea pitää valitettavana sitä, että Kansainvälisen työjärjestön (ILO) itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevan yleissopimuksen, 1989 (nro 169) ratifiointi on viivästynyt (1 artiklan 1 kappale ja 2 artiklan 2 kappale sekä 11 ja 15 artikla).

51. Komitea vaatii sopimusvaltiota ryhtymään toimiin tapauksissa, joissa saamelaisten oikeuksia ylläpitää kulttuuriaan, elämäntapaansa ja perinteisiä elinkeinojaan on loukattu. Tältä osin komitea suosittelee, että sopimusvaltio arvioi näitä oikeuksia koskevan nykyisen lainsäädännön vaikutukset ja tekee tarvittavat muutokset muun muassa poronhoitolain uudistuksen yhteydessä. Lisäksi komitea vaatii sopimusvaltiota vahvistamaan saamelaisten oikeudellista tunnustamista alkuperäiskansaksi sekä oikeudellisia ja menettelyllisiä takeita saamelaisten vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen hankkimisesta kansainvälisten vaatimusten mukaisesti. Komitea myös kannustaa sopimusvaltiota jouduttamaan ILO:n itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevan yleissopimuksen, 1989 (nro 169) ratifiointia. Komitea kehottaa sopimusvaltiota perehtymään komitean yleiskommenttiin nro 21 (2009) jokaisen oikeudesta osallistua kulttuurielämään.

D. Muut suositukset

52. Komitea panee merkille sopimusvaltion arvion kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda 2030:n täytäntöönpanon edistymisestä sosiaaliseen kestävytyteen, talouteen ja työhön liittyvillä aloilla. Lisäksi komitea uudistaa suosituksensa, jonka mukaan sopimusvaltion tulisi ottaa täysimittaisesti huomioon yleissopimuksen mukaiset tavoitteet sekä tavoite yleissopimuksella suojattujen oikeuksien täysimittaisesta toteutumisesta Agenda 2030:n kansallisessa täytäntöönpanossa, muun muassa toivuttaessa covid-19 -pandemiasta. Lisäksi komitea suosittelee, että sopimusvaltio tukee Decade of Action -kampanjan maailmanlaajuisista sitoutmista kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen.

53. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio ottaa nämä päätelmät huomioon laatiessaan kolmatta kansallista perus- ja ihmisoikeuksien toimintaohjelmaansa. Komitea pyytää myös, että sopimusvaltio jakaa päätelmiä laajalti kaikille yhteiskunnan tasoille, niin kansalliselle kuin paikallisellekin tasolle, etenkin kansanedustuslaitoksen jäsenille, virkamiehille ja tuomioistuinviranomaisille, ja että sopimusvaltio ilmoittaa komitealle seuraavassa määräaikaisraportissaan, mihin toimiin päätelmien täytäntöönpanemiseksi on ryhdytty. Komitea kannustaa sopimusvaltiota jatkamaan käytäntöään, jossa se pitää yhteyttä Ihmisoikeuskeskukseen, kansalaisjärjestöihin ja muihin kansalaisyhteiskunnan jäseniin toimiessaan näiden päätelmien perusteella ja kuullessaan eri toimijoita kansallisella tasolla ennen seuraavan määräaikaisraportin antamista.

54. Noudattaen sitä menettelyä, joka koskee komitean päätelmien johdosta toteutettavia toimia, komitea pyytää sopimusvaltiota antamaan 24 kuukauden kuluessa näiden päätelmien antamisesta tiedot 7 kappaleessa (yritystoiminta ja ihmisoikeudet), 9 kappaleessa (mahdollisuus saada covid-19 -rokotteita ja -lääkkeitä) ja 28 kappaleessa (oikeus sosiaaliturvaan) annettujen suositusten täytäntöönpanosta.

55. Komitean suunnitellun, ennustettavan tarkastelusyklin mukaisesti sopimusvaltiolle ilmoitetaan sen seuraavan määräaikaisraportin uusi määräaika, joka korvaa nykyisen, päivämäärälle 31.3.2026 asetetun määräajan. Sopimusvaltio saa komitealta ennen raportointia annettavan kysymysluettelon vähintään yhtä vuotta ennen uutta määräaika. Vastaukset kysymysluettelon muodostavat kahdeksannen määräaikaisraportin, joka annetaan yleissopimuksen 16 artiklan perusteella. Yleiskokouksen päätöslauselman 68/268 mukaisesti raportin sanojen enimmäismäärä on 21 200 sanaa.